

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยในปี พ.ศ. 2553 เกิดวิกฤติจากความขัดแย้งทางการเมืองอย่างรุนแรงจนถึงขั้นที่บางคนเรียกว่า “กบฏคอก” หรือ “สงครามกลางเมือง” เหตุเกิดระหว่าง 10 เมษายน – 19 พฤษภาคม 2553 เหตุการณ์ครั้งนี้ สร้างความสูญเสียต่อชีวิตและทรัพย์สินอย่างมหาศาล กล่าวคือ มีผู้เสียชีวิตรวม 100 ศพ สูญหายอีกจำนวนหนึ่ง บาดเจ็บราว 2,000 คน และอาณาจักรธุรกิจย่านราชประสงค์และอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ ถูกไฟเผาผลาญ และยังมีกรวางเพลิงตามจุดต่างๆ รวมทั้งศาลากลางจังหวัดในภาคเหนือและภาคอีสานอีกหลายแห่ง

ความขัดแย้งครั้งนี้เป็นความขัดแย้งทางการเมืองของกลุ่มบุคคล 2 กลุ่ม ที่มีความคิดเห็นแตกต่างกันจนยากที่จะปรองดองกันได้ ทั้งที่สังคมไทยเคยมีความแตกแยกทางความคิดมาเป็นระยะๆ เช่น เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 เหตุการณ์ 17 พฤษภาคม 2535 การชุมนุมประท้วงเรียกร้องประชาธิปไตยที่ผ่านมา แม้จะมีผู้เสียชีวิตแต่ไม่ได้มีจำนวนมากเท่าครั้งนี้ ผู้ประท้วงในอดีตเป็นนิสิตนักศึกษา ปัญญาชน สื่อสารมวลชนซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ต่างจากการชุมนุมประท้วงในปี 2553 ซึ่งผู้ชุมนุมส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านหาเช้ากินค่ำที่เรียกว่า “รากหญ้า” และมาจากต่างจังหวัด โดยเฉพาะภาคเหนือและภาคอีสานและเป็นการชุมนุมที่มีผู้ชุมนุมมากเป็นประวัติการณ์

ถ้าจะกล่าวถึงจุดเริ่มต้นของความขัดแย้ง อาจกล่าวได้ว่าเริ่มต้นจากรัฐบาลของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร พรรคไทยรักไทย ได้เข้ามาบริหารบ้านเมืองเป็นครั้งที่สองในปี พ.ศ. 2548 โดยได้เสียเบ็ดเสร็จเกินกึ่งหนึ่งของสภาสามารถเป็นรัฐบาลพรรคเดียว เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การเมืองไทย ความเข้มแข็งของรัฐบาลบวคนโยบายประชานิยม แทนที่จะเป็นผลดีกลับเป็นผลเสียเพราะถูกกล่าวหาว่าเป็นเผด็จการรัฐสภา คอร์รัปชั่นเงินนโยบาย ผู้นำร่ำรวยผิดปกติ มีผลประโยชน์ทับซ้อน แทรกแซงองค์กรอิสระ แทรกแซงสื่อ เป็นต้น

มีการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวางทางสื่อมวลชน แขนงต่าง ๆ ผู้วิจารณ์ส่วนใหญ่เป็นนักวิชาการ มีความรู้ด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านกฎหมายแต่รายการโทรทัศน์ที่ทำให้เกิดการรวมตัวของผู้คนชนชั้นกลาง คือ รายการเมืองไทยรายสัปดาห์ ทางช่อง 9 อสมท. ผู้ดำเนินรายการ คือ นายสนธิ ลิ้มทองกุล ซึ่งในกาลต่อมาเขาคือแกนนำกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย สัญลักษณ์คือเสื้อเหลือง ซึ่งแสดงออกซึ่งความจงรักภักดีที่มีต่อพระมหากษัตริย์และราชวงศ์ ขื่อหาร้ายแรงที่กลุ่มพันธมิตรกล่าวหา พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นอกเหนือจากการโกงรูปแบบต่าง ๆ แล้ว ยังเพิ่มข้อหาความไม่จงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และราชวงศ์ ซึ่งสามารถปลุกม็อบเสื้อเหลืองให้จับไล่รัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ จนกระทั่งตัวนายฯ ต้องยุติบทบาทระยะหนึ่ง หลังจากนั้นจึงมีการยุบสภา

เมื่อมีการเลือกตั้งใหม่ ผลการเลือกตั้งเป็นโมฆะ เนื่องจากพรรคฝ่ายค้านไม่ยอมส่งผู้สมัครลงสมัคร สส. จนทำให้มีพรรคเล็กพรรคน้อยที่ไม่มีชื่อเสียง ส่งคนของตัวเองเข้าสมัครจึงเป็นที่มาของการฟ้องร้องเพื่อยุบพรรคไทยรักไทย ในข้อหาจ้างวานพรรคเหล่านั้นมาลงสมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งผิดกฎหมายเลือกตั้ง และในที่สุดพรรคไทยรักไทยก็ถูกยุบในเวลาต่อมา

กระแสความไม่พอใจของกลุ่มต่อต้าน พ.ต.ท. ทักษิณ ถึงขีดสุดเมื่อ พ.ต.ท.ทักษิณ ได้ขายหุ้นของบริษัทชินคอร์ปให้กับบริษัทเทมาเส็ก ของสิงคโปร์ เขาถูกกล่าวหาว่าขายชาติ เนื่องจากดาวเทียมไทยคมของบริษัทชินคอร์ปต้องตกเป็นของเทมาเส็ก โดยอัตโนมัติ และข้อหาร้ายแรงอีกคือ การซื้อขายครั้งนี้ผ่านตลาดหลักทรัพย์ไม่มีการเสียภาษี คำว่า คนรวยไม่ต้องเสียภาษีแต่คนจนขายกล้วยเดี่ยวสรรพากรยังนับขามเพื่อรัศมี ถูกปลุกขึ้นสำเร็จ และสามารถขับไล่ พ.ต.ท.ทักษิณและรัฐบาลพรรคไทยรักไทย โดยการปฏิวัติในคืนวันที่ 19 กันยายน 2549 ซึ่งเป็นเวลาที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีเดินทางไปประชุมยูเอ็น ที่ประเทศสหรัฐอเมริกา

หลังจากมีการปฏิวัติเปลี่ยนรัฐบาลมา 3 รัฐบาล มีนายกรัฐมนตรี 3 คน ได้แก่ พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ นายสมัคร สุนทรเวช และนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ความวุ่นวายทางการเมือง ยังคงดำเนินต่อไป สื่อสารมวลชนยังคงเสนอข่าวและวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาล โดยเฉพาะรัฐบาลของนายกรัฐมนตรีสมัคร สุนทรเวช และนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ซึ่งถือว่าเป็นตัวแทน พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร อิทธิพลของการปลุกเร้าจากแกนนำมีอบผ่านสื่อสารมวลชนทำให้เกิดเหตุการณ์รุนแรงหลายครั้ง ได้แก่ การบุกยึดทำเนียบรัฐบาล การขัดขวางการแถลงนโยบายของรัฐบาลนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ทำให้มีการสลายฝูงชนจนมีผู้บาดเจ็บหลายคนและเสียชีวิต 2 คน มีการบุกยึดท่าอากาศยานสุวรรณภูมิและดอนเมือง

แม้เมื่อมีการเปลี่ยนขั้วย้ายข้าง จัดตั้งรัฐบาลใหม่ โดยมีพรรคประชาธิปัตย์เป็นแกนนำ นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นนายกรัฐมนตรีภาวะความขัดแย้งก็ไม่ได้ลดลงแต่เปลี่ยนจากกลุ่มพันธมิตรมาเป็นกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการหรือ นปช.สัญลักษณ์ “เสื้อแดง”

จากความขัดแย้งทางการเมืองส่งผลกระทบต่อสังคมและเศรษฐกิจ ในด้านเศรษฐกิจเห็นได้ชัดจากการที่ผู้นำประเทศต่างๆ ทั่วโลกเตือนประชาชนที่จะเข้ามาในประเทศไทยซึ่งมีผลโดยตรงต่อธุรกิจการท่องเที่ยว นอกจากนี้ นักธุรกิจก็ไม่กล้ามาลงทุนในประเทศไทยเพราะขาดความเชื่อมั่น ในด้านสังคม เกิดความแตกแยกทางความคิดเป็น 2 ขั้วชัดเจนแม้คนส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นพลังเงียบจะไม่ได้ออกมาร่วมชุมนุมกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่มีความวิตกกังวลกับบรรยากาศทางการเมืองไม่รู้ว่าจะเกิดเหตุร้ายแรงขึ้นอีกเมื่อใด

ก่อนจะเกิดเหตุร้ายทางการเมืองในช่วง 12 มีนาคม – 19 พฤษภาคม 2553 ต้องยอมรับว่าตลอดระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมากระบวนการสื่อสารทางการเมืองมีบทบาทค่อนข้างสูงโดยเฉพาะสื่อมวลชน ทั้งวิทยุชุมชน โทรทัศน์ ทั้งฟรีทีวี และเคเบิลทีวี หนังสือพิมพ์รายวัน ซึ่งเป็นผู้รายงานเหตุการณ์และความคิดเห็นของบุคคลสำคัญๆ ไปยังประชาชน การเสนอข่าวเป็นไปอย่างอิสระเสรี มีการโจมตีฝ่ายตรงข้าม

อย่างรุนแรง ยกที่จะหาความเป็นกลางในสื่อทั้งสื่อกระแสหลัก และสื่อที่มีค่ายซึ่งเป็นผู้ขัดแย้งกัน ผู้รับสารส่วนใหญ่เลือกข้างที่ตนชื่นชอบก็จะเสพลือจากค่ายที่ตนชอบ และปฏิเสธสารของอีกฝ่ายหนึ่ง

เป็นที่ทราบกันดีว่า สื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อทัศนคติ ความเชื่อและพฤติกรรมของผู้รับสาร จากการตรวจสอบแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ รวมถึงผลการวิจัยของนักศึกษาระดับปริญญาโท สาขานิเทศศาสตร์ หลายท่านพบว่า สื่อที่ทรงพลังและมีอิทธิพลต่อผู้รับสาร โดยเฉพาะแนวคิดทางการเมือง ได้แก่ หนังสือพิมพ์รายวัน (สโรชินี มีกรุณา 2550:3) และวิทยุโทรทัศน์ซึ่งให้ทั้งภาพเคลื่อนไหวและเสียงของบุคคลในข่าว

สำหรับหนังสือพิมพ์รายวัน สุพิน ปัญญาภัก (2545 : 290-291) กล่าวว่า หนังสือพิมพ์จัดเป็นสื่อที่ให้ข้อมูลได้ละเอียดถี่ถ้วนและหลากหลายกว่าสื่ออื่นๆ ดังนั้นจึงมีอิทธิพลโดยตรงต่อผู้รับสาร ในการสร้างความรู้ ความเข้าใจ สร้างกระแสให้คล้อยตามและทำให้เกิดปฏิกิริยาต่างๆ ทั้งในทางที่เห็นด้วยหรือคัดค้าน ซึ่งจะนำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์ และเป็นประจักษ์ในที่สุด โดยเฉพาะเรื่องการเมือง ซึ่งเป็นเรื่องของผลประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชน หนังสือพิมพ์จะเอาใจใส่เป็นพิเศษ จะคอยเฝ้าติดตามการทำงานของรัฐบาลคณิสต์สุนัขเฝ้าบ้าน (Watch dog)

อิทธิพลของหนังสือพิมพ์ต่อแนวคิดทางการเมืองของผู้รับสารเกิดจากบทบาทหน้าที่หลักในการรายงานข่าวสาร โดยเฉพาะด้านการเมืองประกอบด้วยลักษณะในการนำเสนอเป็นข่าว บทนำ/บทบรรณาธิการ บทความคอลัมน์ รายงานพิเศษ/สเก็ป ภาพข่าว และการ์ตูนล้อการเมืองทำให้ผู้อ่านอ่านข่าวในประเด็นต่าง ๆ อย่างมีอรรถรส มีการซึมซับข่าวสารจากการอ่าน และมีการเรียนรู้พร้อมกันติดตามประเด็นที่หนังสือพิมพ์นำเสนอด้วย ดังผลงานวิจัย เรื่อง “ความคิดเห็นต่อบทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทยรายวันกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ศึกษาเฉพาะกรณียุครัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร (ก.ย. 2548 – ก.ย.2549) ของสโรชินี มีกรุณา ที่ได้ยืนยันความคิดที่ว่าหนังสือพิมพ์มีอิทธิพลต่อแนวคิดทางการเมืองของผู้รับสารรูปแบบข่าวสารการเมืองของหนังสือพิมพ์รายวัน ที่มีอิทธิพลมากที่สุดคือข่าวและประเด็นข่าวสารทางการเมือง และข่าวที่มีอิทธิพลสร้างกระแสความไม่พอใจให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชนคือ ข่าวการขายหุ้นชินคอร์ปให้แก่กองทุนเทมาเส็กของสิงคโปร์ (สโรชินี มีกรุณา 2550 : บทคัดย่อ)

สำหรับสื่อมวลชนประเภทวิทยุโทรทัศน์ ถือว่าเป็นสื่อที่ทรงพลังเพราะมีทั้งภาพและเสียง แทรกตัวเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตแทบจะขาดเสียมิได้ และอิทธิพลของสื่อชนิดนี้ขยายไปในวงกว้างเพราะปัจจุบันประชาชนชาวไทย นอกจากจะชมโทรทัศน์ในช่องฟรีทีวีแล้ว ยังมีช่องสัญญาณจากดาวเทียม และเคเบิลทีวีอีกด้วย กาญจนา แก้วเทพ (2543:224) ได้นำแนวคิดของ Murphy (1977) ที่ศึกษาผลกระทบของสื่อมวลชนในรูปแบบใหม่ๆ เอาไว้ โดยเฉพาะประเด็น Agenda Setting ซึ่งเป็นบทบาทของสื่อมวลชน ในการจัดข่าวสารที่เกิดขึ้นอย่างมากมาย เอาไว้ให้เป็นระบบระเบียบพร้อมสำหรับการนำเสนอ ซึ่งในขั้นตอนของการนำเสนอ นั้น สื่อก็จะช่วยจัดวาระเรียงตามลำดับความสำคัญเพื่อที่ประชาชนจะได้พูดถึง อภิปราย ถกเถียงและให้ความสนใจต่อประเด็นที่สื่อ “เลือกมานำเสนอ” อันก่อให้เกิดอิทธิพล

ทางอ้อม กล่าวคือ ถึงแม้สื่อจะไม่สามารถทำให้ประชาชน “คิดแบบที่สื่อคิดได้” (Think what) แต่สื่อก็ยังทำให้ “คนคิดในเรื่องที่เกี่ยวกับสื่อบอกได้” (Think about) นอกจากนี้ประชาชนยังเรียนรู้กฎกติกาต่าง ๆ ที่อยู่ในรูปแบบของสื่อ เช่น อะไรที่พูดถึงมาก แปลว่า “สำคัญ” อะไรที่พูดถึงก่อน แปลว่า “สำคัญ” อะไรที่พูดหัวใหญ่สุด แปลว่า “สำคัญที่สุด”

ส่วนวิทยุกระจายเสียงนั้น เป็นสื่อที่เข้าถึงประชาชนได้เร็วที่สุด มีความใกล้ชิดกับประชาชน สามารถโน้มน้าวใจได้ดีเพราะออกอากาศอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ถ้าผู้ดำเนินรายการทำการทำให้ “โดนใจ” กลุ่มผู้ฟังได้ สถานีวิทยุกระจายเสียงอยู่ในความควบคุมของรัฐ ดังนั้นการนำเสนอเรื่องราวต่างๆ ต้องไม่กระทบกระเทือนความมั่นคงของรัฐ ส่วนใหญ่จะนำเสนอเรื่องราวจากภาครัฐ อาจมีการวิพากษ์วิจารณ์บ้างเล็กน้อย แต่วิทยุชุมชนซึ่งมีคลื่นความถี่ระยะใกล้ รับฟังได้ในชุมชนใกล้เคียงเดิมมักเปิดแต่เพลง อาจมีเกร็ดเรื่องราวที่น่าสนใจบ้างต่อมาวิทยุชุมชนหลายแห่งได้ใช้เป็นที่กลางเพื่อจะให้ข้อมูลข่าวสารในกลุ่มของตน ได้วิพากษ์วิจารณ์ฝ่ายที่ตนไม่เห็นด้วย ด้วยอารมณ์ ความรู้สึกและถ้อยคำรุนแรงเข้าข่ายการปลุกกระดม จึงเป็นผลให้ประชาชน “คนเลือดแดง” ออกมาเรียกร้องให้รัฐบาล ยุบสภาจนเกิดเหตุการณ์บ้านปลาย

จากวิกฤตการณ์เมืองนับตั้งแต่ปี 2548 จนถึงปัจจุบัน ผู้คนในสังคมต่างตั้งคำถามว่า สื่อมวลชนเข้าไปมีบทบาทและมีอิทธิพลต่อความคิดทางการเมืองของประชาชนใช่หรือไม่ทำให้ประชาชนที่มีแนวโน้มในความพอใจหรือไม่พอใจฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตัดสินใจเลือกข้างเมื่อวิกฤตถึงที่สุด เพราะสื่อมวลชนเข้าครอบงำชีวิตประจำวันของคนทำให้คนใช้สื่ออย่างมาก เช่น อ่านหนังสือพิมพ์ ดูโทรทัศน์ เล่นอินเทอร์เน็ต อิทธิพลจะเพิ่มมากขึ้นในสังคมที่เป็นสังคมมวลชนสังคมขนาดใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล ได้แก่ นนทบุรี สมุทรปราการ เป็นต้น

แบบจำลองการสื่อสารประเภท Two –step Flow of information เน้นอิทธิพลทางอ้อมของสื่อที่แม้ว่าจะอาจทำหน้าที่บิดเบือนแบบทฤษฎี Hypodermic Theory แต่ทว่ายาที่ฉีดนั้น จะยังเจาะไม่เข้าถึงตัวคนไข้โดยตรงเพราะจะต้องเผชิญกับ “หน้าด่านของมวลชน” หรือ “เกราะเครือข่ายทางสังคม” ที่เรียกว่า “ผู้นำทางความคิด” (Opinion Leaders) ในการนี้อิทธิพลของสื่อจะมีมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับความสามารถของสื่อมวลชนในการประมือกับแหล่งข่าวสารอื่น ๆ ที่มวลชนมีไว้ใกล้ตัว (กาญจนา แก้วเทพ : 2543 : 225)

จากแบบจำลองดังกล่าวได้ให้ความสำคัญของผู้นำ ซึ่งเป็นผู้รับสารและเป็นผู้กระจายสารไปยังชุมชน ถ้าผู้นำเป็นที่รักและเชื่อถือของประชาชนเมื่อรับสารจากสื่อมวลชนแล้วไม่เห็นด้วยกับสารทางการเมืองดังกล่าวอาจมีการกลั่นกรองก่อนจะกระจายข่าวสารต่อไป โดยทั่วไปมีการจัดประเภทผู้นำในท้องถิ่นไว้ 2 ประเภท ได้แก่ ผู้นำโดยตำแหน่งหรือโดยโครงสร้าง (The Structure Leader) และผู้นำตามธรรมชาติ (The Natural Leader) หรือผู้นำความคิดเห็น (Opinion Leader) ผู้นำโดยตำแหน่งหมายถึงผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นทางการและเป็นไปตามกฎหมายขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนผู้นำตามธรรมชาติหรือผู้นำความคิดเห็น (Opinion Leader) เป็นผู้นำที่เกิดจากการยอมรับของชุมชน บุคคลที่จะ

เป็นผู้นำความคิดได้จะต้องเป็นผู้มีความรู้รับสารที่หลากหลาย มีประสบการณ์มากมีมนุษยสัมพันธ์ดี อาจมีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าคนอื่นมักมีอิทธิพลทางความคิดเหนือคนอื่น ๆ และผู้นำตามโครงสร้างบางคนก็มาจากการเป็นผู้นำความคิดมาก่อน เช่น เมื่อมีคนยอมรับจากนั้นมาสมัครเป็นสมาชิกสภาตำบล หรือกำนันผู้ใหญ่บ้าน ในขณะที่เดียวกัน ผู้นำตามโครงสร้างก็สามารถเป็นผู้นำความคิดได้ โดยเฉพาะเรื่องการเมือง

ความขัดแย้งทางการเมืองระดับชาติของกลุ่มคนสองกลุ่มที่เรียกว่า มีอบเลื่อเหลียงและ มีอบเลื่อแดงนั้น เชื่อกันว่าความคิดทางการเมืองส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลจากสื่อมวลชนที่แต่ละฝ่ายได้เสพอยู่ อีกส่วนหนึ่งน่าจะได้รับจากผู้นำชุมชนทั้งผู้นำทางความคิดและผู้นำโดยตำแหน่ง ซึ่งอาจมีความเชื่อมโยงมาถึงการเมืองท้องถิ่น เช่น การเลือกตั้งผู้นำท้องถิ่น ผลประโยชน์ในท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น จึงเป็นเรื่องที่ควรให้ความสนใจอย่างยิ่ง

ปัจจุบันมีหลายหน่วยงานที่เห็นความสำคัญและหาหนทางให้ความคิดเห็นที่แตกแยกอย่างวันนี้ให้กลับมามีความสมานฉันท์ ตัวอย่าง สถาบันพระปกเกล้าได้มีโครงการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมให้ความรู้เรื่องประชาธิปไตย ซึ่งมีผู้นำชุมชนให้ความสนใจเข้าร่วมโครงการหลายชุมชน

ความคิดเรื่องความสมานฉันท์ มีมาตลอดควบคู่กับความคิดขัดแย้งและแตกแยก ความคิดเรื่องความสมานฉันท์เกิดขึ้นเมื่อครั้งเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ สมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จนบัดนี้ ความสมานฉันท์ก็ยังไม่บรรลุผล ทุกรัฐบาลต่อๆ มาต่างพยายามสร้างความสมานฉันท์จนมาถึงรัฐบาลนายกรัฐมนตรีนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้ถือเป็นนโยบายเร่งด่วน อันดับ 1 ในการเสริมสร้างความสมานฉันท์และความสามัคคีของคนในชาติ ให้เกิดขึ้นโดยเร็ว โดยใช้แนวทางสันติ ระวังความเห็นจากทุกฝ่าย และหลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชาติในทุกกรณีรวมทั้งฟื้นฟูระเบียบสังคม และบังคับใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย ตลอดจนสนับสนุนองค์กรตามรัฐธรรมนูญให้มีส่วนร่วมในการสร้างความสมานฉันท์ภายใต้กรอบของบทบาทอำนาจและหน้าที่ขององค์กร (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ 2552: ภาคผนวก 4)

นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรีได้แต่งตั้งคณะกรรมการสมานฉันท์ขึ้นมาชุดหนึ่ง ซึ่งมี นายดิเรก ถึงฝั่ง ส.ว.จังหวัดนนทบุรีเป็นประธานคณะกรรมการ ได้สรุปประเด็นนำเสนอต่อนายกรัฐมนตรี 6 ประการประกอบด้วย 1. ลดทิวทัศน์ใส่ร้ายทางการเมือง 2. ฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้านควรลดเงื่อนไขที่มีอยู่เดิม และไม่เพิ่มเงื่อนไขความขัดแย้งขึ้นมาอีก 3. สื่อสารมวลชนกับการสร้างสรรค์ 4. จัดให้มีการเจรจาเพื่อสันติ 5. จัดสมัชชาสมานฉันท์ส่วนภูมิภาค และ 6. สร้างรัฐธรรมนูญฉบับสมานฉันท์ และแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

แนวทางสมานฉันท์ดังกล่าวยังไม่ได้เริ่มดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมเพราะมีความเห็นไม่ตรงกัน โดยเฉพาะเรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญแต่เหตุการณ์ทางการเมืองมีความร้อนแรงขึ้นเรื่อยๆ

จนถึงขั้นวิกฤตในช่วง 10 เมษายน 2553 นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี ยอมรับว่าความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้น มีหลายสาเหตุ เป็นการสะสมปัญหาเป็นระยะเวลาหลายปีทำให้เกิดความแตกแยกร้ายลึก และรุนแรงขึ้นตามลำดับ จึงได้แถลงผ่านรายการโทรทัศน์ร่วมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2553 เวลา 21.15 น. เป็นการแถลงเรื่องกระบวนการปรองดอง หรือโรดแมป ประกอบด้วย 5 แนวทาง ได้แก่ 1. การปกป้องพิทักษ์สถาบันพระมหากษัตริย์ 2. การปฏิรูปสื่อสารมวลชน ให้ทำหน้าที่อย่างอิสระและเป็นกลางโดยเฉพาะสื่ออินเทอร์เน็ตและวิทยุชุมชน เพื่อไม่ให้ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการปลุกกระดมให้เกิดความเกลียดชังในหมู่ประชาชน 3. การตรวจสอบข้อเท็จจริงเหตุการณ์ความไม่สงบทางการเมืองที่มีการชุมนุมของมีอบเลื่อแดง โดยเฉพาะเหตุการณ์วันที่ 10 เมษายน ที่ถนนราชดำเนิน เหตุการณ์ 22 เมษายนที่สีลม และเหตุการณ์ 28 เมษายน ที่อนุสรณ์สถานแห่งชาติรังสิต 4. การแก้ปัญหาความไม่เป็นธรรม และความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยเฉพาะปัญหาของพี่น้องประชาชนในชนบท และ 5. การแก้ปัญหาของฝ่ายการเมือง ที่เกี่ยวข้องกับกติกาของรัฐธรรมนูญ ทั้งเรื่องการถอดถอนสิทธิทางการเมือง และกติกาที่ถูมองว่าไม่เป็นธรรม และไม่เป็นประชาธิปไตย

การประกาศแผนปรองดองก็เพื่อให้เกิดความสมานฉันท์ภายในประเทศ จะเห็นว่าทั้งแผนปรองดอง (2553) และแนวทางสมานฉันท์ (2552) ข้อหนึ่งซึ่งมาที่สื่อสารมวลชน เนื่องจากสื่อสารมวลชนเป็นองค์กรทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ เพราะคนส่วนใหญ่คาดหวังว่า สื่อมวลชนจะชี้ทางสว่าง และหาทางออกให้สังคม เป็นผู้หยิบยื่นความถูกต้อง ความเป็นธรรมให้สังคม

จอม เพชรประดับ (2552 : 6) เป็นสื่อมวลชนคนหนึ่งได้เรียกร้องให้สมาคมสื่อ และคนทำสื่อทบทวนพินิจพิจารณา การปฏิบัติหน้าที่ในยามที่สังคมเกิดความขัดแย้งแตกแยกอย่างรุนแรง และในยามที่ประเทศชาติต้องเผชิญกับวิกฤตอย่างร้ายแรงในทุก ๆ ด้าน เพราะกรอบความคิดและวิธีการทำงานแบบเดิมอาจไม่ได้ผลและซ้ำร้ายอาจกลายเป็นการเพิ่มเงื่อนไข โดยเสนอว่าสื่อมวลชนไม่ควรแยกตัวเองเป็นอีกชนชั้นในสังคม และไม่เป็นหนึ่งในกลุ่มผู้ที่กำลังแย่งชิงอำนาจแต่ควรเป็นกลุ่มวิชาชีพที่สร้างความเป็นธรรม เป็นกลางแสวงหาข้อเท็จจริงอย่างตรงไปตรงมา เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องระหว่างคนในสังคมเดียวกัน เพื่อความสุขและความมั่นคงของประเทศ

นอกจากมุมมองของคนทำสื่อที่เรียกร้องให้สถาบันสื่อหวนคิดหาทางแก้ปัญหาความแตกแยกแล้ว ประชาชนทั่วไปก็เบื่อหน่ายสภาวะการเมืองที่ต่อสู้กันอย่างเข้มข้นโดยที่ประชาชนตั้งคำถามว่า “เมื่อไหร่จะจบ” หรือ “จะจบอย่างไร” แต่เมื่อเหตุการณ์จบลงโดยมีแต่ความสูญเสีย ซึ่งถือเป็นความพ่ายแพ้ของประเทศชาติ ไม่ใช่ความพ่ายแพ้ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง จึงถือเป็นหน้าที่ที่ทุกฝ่ายต้องช่วยหาทางออกให้แก่ประเทศร่วมกัน แม้รัฐบาลจะมีการตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ เพื่อปฏิรูปประเทศเพื่อความปรองดอง แต่ถ้าประชาชนในจังหวัดต่างๆ ไม่ให้ความร่วมมือ การแก้ปัญหาคงเป็นเรื่องยาก

ผู้วิจัยคิดว่า บทบาทของผู้นำชุมชน มีความสำคัญต่อการสร้างความสมานฉันท์โดยกระบวนการสื่อสารของผู้นำ สมควร กวียะ (2544 : 184) กล่าวว่า การสื่อสารสามารถทำหน้าที่เสริมสร้าง

ระบบสังคมการเมืองให้มีความเข้มแข็ง และมั่นคงได้โดยป้อนข่าวสาร และความรู้ให้ประชาชนได้เข้าใจ โครงสร้าง และบทบาททางการเมืองของรัฐบาลและประชาชน ขณะเดียวกัน ถ้าเก็บเกี่ยวข้อมูลและ ข้อคิดเห็นจากสื่อมวลชนและประชาชน เพื่อนำมาพัฒนากลไกของรัฐ และแสวงหาหนทางแก้ไขปัญหา ของประเทศร่วมกัน ถ้าการสื่อสารมีหน้าที่ในทำนองนี้ การสื่อสารย่อมจะเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่ง ของประเทศ

การสื่อสารจึงเป็นกลไกสำคัญ ซึ่งเปรียบเสมือนตัวกลางในการเชื่อมโยงปรากฏการณ์ ทางสังคม และมีบทบาทในการกระตุ้นให้กลุ่มบุคคลในระดับสังคม หรือชุมชน เกิดการรวมตัวกัน เกิด จิตสำนึก ความสามัคคี และความเข้าใจที่ตรงกันต่อประเด็นปัญหาต่างๆ จนสามารถประสานความร่วมมือ ร่วมใจ เพื่อแก้ไขปัญหาลักษณะต่างๆ และเผชิญกับสภาวะวิกฤตต่างๆ ได้เป็นอย่างดี อันนำมาสู่การพัฒนาความ เป็นชุมชนเข้มแข็ง และพัฒนาศักยภาพของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

ผู้นำในฐานะตัวแทนของกลุ่มเพื่อติดต่อกับภายนอกและในฐานะผู้ควบคุมความสัมพันธ์ ภายใน ย่อมมีคุณสมบัติพิเศษในการสื่อสาร ทั้งในฐานะผู้รับสาร เช่น รับสารจากสื่อสารมวลชน รับสาร จากเจ้าหน้าที่รัฐ รับสารจากประชาชน ในฐานะผู้ส่งสาร ซึ่งก่อนจะส่งสารอาจมีการคัดเลือกรอง สารและมีรูปแบบวิธีการในการสื่อสารต่อไปยังบุคคลทั้งในชุมชนและนอกชุมชน นอกจากนี้ตัวผู้นำ ยัง เป็นสื่อ ที่เรียกว่า “สื่อบุคคล” ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้นำ เช่น ความรู้ ทักษะ ทศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม บุคลิกภาพ มีส่วนสำคัญต่อการสื่อสาร และความเชื่อถือของคนในชุมชน

การแก้วิกฤตความขัดแย้งของประเทศ จำเป็นต้องเริ่มจากจุดเล็ก ๆ ผู้วิจัยเชื่อว่า กระบวนการสื่อสารจะสามารถสร้างความสมานฉันท์ได้จึงต้องการศึกษารูปแบบการสื่อสารของผู้นำ ชุมชนว่าผู้นำชุมชนเปิดรับสื่อและเลือกรับสารประเภทใดอย่างไร มีทัศนคติอย่างไรต่อสื่อและสารนั้นๆ มี วิธีคิดและมีรูปแบบ วิธีการสื่อสารตลอดจนมีหรือจัดกิจกรรมอย่างไรเพื่อใช้สื่อสารทำความเข้าใจกับ ประชาชน และจะพัฒนากิจกรรมสื่อสารการเมืองอย่างไรให้ไปสู่สันติแห่งความสมานฉันท์

ผู้วิจัยเลือกศึกษาผู้นำชุมชนในเขตจังหวัดนนทบุรี สาเหตุที่เลือกจังหวัดนนทบุรี นอกเหนือจากเป็นเขตพื้นที่ศึกษา (Area Base) ของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครแล้ว จังหวัดนนทบุรียังมี คุณสมบัติใกล้เคียงกับกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะวิถีชีวิตและการเปิดรับสารรวมทั้งเป็นผู้ใกล้ชิด เหตุการณ์สำคัญๆ ทางการเมือง และที่เลือกเฉพาะกลุ่มผู้นำชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำโดยตำแหน่ง ได้แก่ นายก อบจ. นายก อบต. กำนันผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำความคิดเห็น (Opinion Leader) หรือผู้นำตาม ธรรมชาติ เพราะเป็นผู้มีโลกทรรศน์กว้างและสนใจ ความเคลื่อนไหวทางการเมืองมากกว่าประชาชน ทั่วไป และโดยสถานะของคนกลุ่มนี้ย่อมเป็นที่เชื่อถือของคนโดยทั่วไป ความคิดเห็นทางการเมืองหรือ เรื่องอื่นๆ ซึ่งอาจได้รับอิทธิพลจากสื่อมวลชนและ/หรือเป็นความคิด ความเชื่อของตัวผู้นำเอง ย่อม สะท้อนไปยังผู้ที่แวดล้อมตนด้วย

กลุ่มผู้นำเป็นกลุ่มคนที่มีพลังในการขับเคลื่อน เมื่อเกิดปัญหาขึ้นในสังคมก็ต้องช่วยกัน คลี่คลายปัญหา โดยการจัดระบบการจัดการ ระดมความคิด นำทุนทางสังคม (Social Capital) อันได้แก่

ความมีน้ำใจ ความสามัคคี การมีส่วนร่วม การมีกลุ่ม มีศิลปวัฒนธรรมร่วมกัน มีกิจกรรมของชุมชน ซึ่งเป็นจุดรวมใจให้เกิดความรักใคร่กลมเกลียว สิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานของชุมชนสามารถนำมาใช้เพื่อสร้างความสมานฉันท์ โดยมีการสื่อสารเป็นตัวเชื่อมโยง ดังนั้นความคิดต่างไม่จำเป็นต้องเกลียดกันเพราะทุกคนเป็นคนบ้านเดียวกัน

ถ้าสังคมระดับจังหวัด มีความเข้มแข็งทาง “กาย” คือมีความเป็นกลุ่มที่เกาะเกี่ยวรวมกัน อย่างแน่นแฟ้น (Cohesion) มีระบบการจัดการที่ดี มีพลัง (Power) ในการขับเคลื่อนแก้ไขปัญหา สร้างความถูกต้อง และมีความเข้มแข็งทาง “ใจ” คือแน่วแน่ต่อการสร้างเสริมภูมิคุ้มกัน ตั้งใจแก้ปัญหาาร่วมกัน ในที่สุดสังคมก็กลับมาสมานฉันท์ได้ ผู้วิจัยจึงศึกษารูปแบบการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์ของผู้นำชุมชนในเขตจังหวัดนนทบุรี เพื่อตอบ โจทย์ว่าการสื่อสารรูปแบบใด ทั้งสื่อสารมวลชน สื่อในท้องถิ่น กิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ที่จะเสริมสร้างความสมานฉันท์ได้ในภาวะที่ยังมีความขัดแย้งครุกรุ่นอยู่ในขณะนี้ การมีส่วนร่วมของชุมชนจะสามารถพัฒนากิจกรรมการสื่อสารการเมืองให้สามารถยกระดับจากความขัดแย้งที่แตกแยก สู่ความเห็นต่างที่สมานฉันท์ได้อย่างไร ผลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้จะถูกถ่ายทอดออกไปเป็นแบบจำลอง (Model) เพื่อนำไปใช้กับท้องถิ่นอื่นๆ ในโอกาสต่อไป

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการสื่อสารของผู้นำชุมชนในเขตจังหวัดนนทบุรี
2. เพื่อศึกษากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีแก่ชุมชนของผู้นำชุมชนในเขตจังหวัดนนทบุรี
3. เพื่อสังเคราะห์และพัฒนารูปแบบการสื่อสารเพื่อเป็นต้นแบบ (Model) ของการสื่อสารเพื่อส่งเสริมความสมานฉันท์ในเขตจังหวัดนนทบุรี

ขอบเขตของโครงการวิจัย

1. ขอบเขตพื้นที่ ศึกษาในเขตพื้นที่จังหวัดนนทบุรี เนื่องจากเป็นพื้นที่ในความรับผิดชอบของมหาวิทยาลัย
2. ขอบเขตด้านประชากร จะศึกษาเฉพาะผู้นำชุมชนในเขตจังหวัดนนทบุรี 6 อำเภอ ประกอบด้วย นายกองจัดการบริหารส่วนจังหวัดนายกเทศมนตรี นายกองจัดการบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้นำความคิดหรือตัวแทนชาวบ้านที่เป็นที่ยอมรับ และสมาชิกจากชุมชนต่างๆ ในจังหวัดนนทบุรี รวม 942 คน
3. ขอบเขตด้านเนื้อหา
 - 3.1 ศึกษาบริบทชุมชนของจังหวัดนนทบุรี โดยเน้น โครงสร้างการบริหารจัดการ และศักยภาพของชุมชน

3.2 ศึกษาสภาพและปัญหาการสื่อสารของผู้นำ ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน คือ จากสื่อมวลชนและทุนทางสังคม

3.3 ศึกษากลยุทธ์ในการสื่อสารเพื่อส่งเสริมความสมานฉันท์ของผู้นำ โดยคำนึงถึงปัจจัยภายในและภายนอกในตัวผู้นำ

3.4 สังเคราะห์และพัฒนารูปแบบการสื่อสารเพื่อเป็นต้นแบบ (Model) ของการสื่อสารเพื่อส่งเสริมความสมานฉันท์

4. ขอบเขตด้านเวลา จะใช้เวลาในการศึกษา 1 ปี

นิยามศัพท์

เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันของคำศัพท์ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดความหมายของคำต่างๆ ไว้ดังต่อไปนี้

1. **ผู้นำชุมชน** ในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่ นายก อบจ. นายกเทศมนตรี นายก อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และบุคคลที่ได้รับการยอมรับและเชื่อถือในเขต 6 อำเภอของจังหวัดนนทบุรี

2. **การสื่อสาร** หมายถึง การติดต่อสื่อสาร สื่อความหมายระหว่างกันและกันของมนุษย์ในสังคม เพื่อทำความเข้าใจร่วมกันในการดำรงอยู่ของชีวิตและสังคม ตลอดจนกระบวนการของการถ่ายทอดสารจากบุคคลฝ่ายหนึ่งเรียกว่าผู้ส่งสาร ไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่า ผู้รับสาร โดยผ่านสื่อประเภทต่างๆ

3. **รูปแบบการสื่อสาร** หมายถึง วิธีการสื่อสารที่ผู้นำชุมชนใช้ในการสื่อสารทั้งในชุมชนและภายนอกชุมชน ซึ่งมีรูปแบบ ดังนี้

3.1 การสื่อสารเป็นทางการ

3.2 การสื่อสารไม่เป็นทางการ

3.3 การสื่อสารแบบซึ่งหน้า (face to face)

3.4 การสื่อสารด้วยลายลักษณ์อักษร

3.5 การสื่อสารที่ใช้เครื่องมือหรืออุปกรณ์การสื่อสารเข้ามาช่วย (machine - assisted)

3.6 การสื่อสารถึงผู้รับสารแบบจังหวะเดียว

3.7 การสื่อสารถึงผู้รับสารแบบ 2 จังหวะ

4. **กลยุทธ์การสื่อสาร** หมายถึง การออกแบบลักษณะข้อความเกี่ยวกับเรื่องที่ต้องการสื่อสารให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร และเพื่อให้เกิดความสามัคคี พร้อมใจที่จะดำเนินงานร่วมกัน เพื่อขับเคลื่อนชุมชนไปสู่เป้าหมายอย่างมีพลัง

5. **กิจกรรมการสื่อสาร** หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างสื่อกับบริบททางการสื่อสาร ผู้วิจัยได้ประยุกต์กิจกรรมการสื่อสาร ซึ่งมี 6 ลักษณะ ดังนี้

1. สื่อพื้นฐานภายใน เป็นสื่อที่ใช้อยู่ในชุมชน เช่น เสียงตามสาย การประชุม หนังสือเวียน
 2. สื่อเพื่อพัฒนาภาพลักษณ์ เป็นสื่อที่ใช้ เพื่อสร้างทัศนคติที่ดีในสายตาของคนในชุมชนและนอกชุมชน เช่น การจัดงานต่างๆของชุมชน
 3. สื่อเพื่อชี้แจง เป็นสื่อเพื่อการตอบและอธิบายข้อสงสัยต่างๆ เช่น แผ่นพับ คู่มือ สื่อบุคคล
 4. สื่อเพื่อการกดดัน เป็นสื่อที่มุ่งพยายามสร้างอิทธิพลเหนือผู้รับสาร สื่อเหล่านี้ เช่น เสียงตามสาย การสร้างข่าวลือ การร้องเรียน หรือการใช้กฎหมาย
 5. สื่อเพื่อการสนทนา เป็นสื่อที่อาศัยวาจาในการสื่อสารต่อหน้าหรือผ่านเครื่องมือสื่อสารทั้งระหว่างบุคคล และกลุ่มย่อยในชุมชนและในองค์การราชการ
 6. สื่อดั้งเดิม หมายถึง สื่อที่สะท้อนถึงการใช้วัฒนธรรมหรือประเพณี เป็นเครื่องมือ เช่น การใช้ศิลปะไทยเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร
- 6. ความสมานฉันท์** หมายถึง การหาวิถีตกลงกันด้วยไมตรีจิต การประนีประนอมด้วยความยินดี

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ได้รูปแบบการสื่อสารเพื่อส่งเสริมความสมานฉันท์ของผู้นำชุมชนในจังหวัดนนทบุรี
2. ได้สร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างกลุ่มต่างๆ ที่มีบทบาทในสังคม
3. นำรูปแบบการสื่อสารไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่จังหวัดอื่นๆ
4. สามารถกำหนดขอบเขตของสภาพและปัญหาการสื่อสารของผู้นำชุมชนในเขตจังหวัดนนทบุรีได้
5. ทำให้เห็นถึงกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีแก่ชุมชนในเขตจังหวัดนนทบุรี